

VEILIGHEIDSEFFECTRAPPORTAGE

HANDLEIDING

Berenschot, Utrecht

Van Dijk, van Soomeren en Partners, Amsterdam

Versie 2.0, september 2000

INHOUDSOPGAVE

WAT IS DE VER?

Het doel van een VER
Bij welke projecten kan een VER worden uitgevoerd?
Wie neemt de regie in handen?
Wie voert de VER uit?
Om welke veiligheidsrisico's gaat het?
Hoe is de VER opgebouwd?

MODULE 1: STARTNOTITIE

MODULE 2: VEILIGHEIDSSCAN

MODULE 3: ALTERNATIEVEN

MODULE 4: MAATREGELEN

MODULE 5: IMPLEMENTATIE

BIJLAGEN

format 1: startnotitie
format 2: veiligheidsscan
format 3: alternatieven
format 4: maatregelen
format 5: implementatie

COLOFON

WAT IS DE VER?

In deze handleiding wordt de opzet van de Veiligheidseffectrapportage (VER) toegelicht, en wordt dit instrument - en de vijf modules waaruit de VER is opgebouwd- stap voor stap uitgelegd.

De VER is een initiatief van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en is ontwikkeld in samenwerking met de VNG en vertegenwoordigers van hulpverleningsdiensten.

Het is een *vrijwillig* instrument waarmee vooraf duidelijk wordt gemaakt welke veiligheidsrisico's je in huis haalt met een groot ruimtelijk project of met een nieuw gebouw.

De VER is ook een *flexibel* instrument waarbij de betrokken partijen zelf bepalen hoe de VER inhoud wordt gegeven en welk ambitieniveau wordt nagestreefd.

De werking berust op het voeren van een gestructureerde veiligheidsdialoog tussen de publieke en private partijen die betrokken zijn bij het project.

Uitvoeren van de VER verhoogt de duurzaamheid van een plan en tevens de economische waarde ervan. Bovendien maakt een VER achteraf aantoonbaar dat er zeer zorgvuldig met het veiligheidsvraagstuk is omgegaan.

Het doel van een VER

"Als het kalf verdronken is, dempt men de put". Een bekend gezegde, dat helaas ook vaak geldt voor veiligheidsbeleid, zoals een brand in een tunnel, een golf inbraken, geweld in uitgaansgebieden of een plotselinge gifwolk boven de stad. Het komt nog steeds vaak voor dat publieke en private initiatiefnemers van bouwprojecten niet of onvoldoende rekening houden met veiligheidsaspecten. Het resultaat is een "ingebouwd" veiligheidsrisico en daarmee een beheerprobleem met alle maatschappelijke kosten van dien. Zo kan een winkelcentrum met slecht doordachte oplossingen extra politie-surveillance vereisen, waardoor een onterecht beslag wordt gelegd op de capaciteit van de politie. Onterecht omdat bouw- en ontwerpfouten worden afgewenteld op de publieke sector.

Of een tunnel, bijvoorbeeld, waarbij onvoldoende vluchtwegen zijn aangelegd: de brandweer komt dan in geval van een ramp voor onoplosbare problemen te staan en er vallen onnodig veel slachtoffers. Of een woonwijk waarbij tijdens het ontwerp niet voldoende aandacht is besteed aan een aangename openbare ruimte, waardoor algemene gevoelens van onveiligheid het begin kunnen vormen van sociaal-economisch verval.

Dat het ook anders kan, bewijzen gemeenten die al eerder met een veiligheidstoets vooraf hebben gewerkt. Vóór de daadwerkelijke bouw begint worden mogelijke risico's in beeld gebracht en veiligheidsmaatregelen voorgesteld. Er ontstaat zo een 'inherent' veilig ontwerp, met vaak effectievere oplossingen dan de maatregelen die tijdens de beheerfase nog te realiseren zijn.

Kort gezegd is het doel van de VER om via een gestructureerd en transparant proces samen met de betrokkenen:

- zicht te krijgen op mogelijke veiligheidsrisico's;
- alternatieven te ontwikkelen waarmee aan deze risico's tegemoet wordt gekomen;
- afspraken te maken over de maatregelen en activiteiten die nodig zijn om het gekozen alternatief uit te voeren;
- de uitvoering van deze afspraken te bewaken.

Bij welke projecten kan een VER worden uitgevoerd?

In eerste instantie zullen risicovolle projecten of al bestaande problematische situaties waarvoor een plan wordt opgesteld, zich goed lenen voor het uitvoeren van een VER. Maar eigenlijk kan een VER worden uitgevoerd bij elk project waarbij iets gebouwd wordt of waarbij plannen gemaakt worden om iets te bouwen. Dat kan zijn bij een concreet bouwplan maar ook bij een ruimtelijke plan op strategisch niveau.

Te denken valt aan:

- de bouw van een nieuw winkelcentrum
- de herstructurering van een woonwijk
- het verlenen van een vergunning voor een megabioscoop
- een Vinex-lokatie
- het aanleggen van een weg
- de locatiekeuze voor een nieuw industrieterrein
- het opstellen van (structuur- of) bestemmingsplannen
- de uitgifte van grond
- etc.

Bij al deze plannen kan veiligheid een rol spelen.

Hoewel de VER een vaststaande vorm heeft en module voor module wordt uitgevoerd, bepaalt vooral het karakter van een project het karakter van de VER. De duur van het project bepaalt de looptijd van de VER en de complexiteit van het project bepaalt de complexiteit van de VER. En ook: hoe concreter het project, hoe concreter de uitkomsten van de VER én de voorgestelde maatregelen kunnen zijn.

Een concreet bouwplan kan bijvoorbeeld leiden tot maatregelen zoals extra vluchtdeuren, extra ramen of licht, vermenging van functies, etc. Bij meer abstracte plannen als een vlekkenplan of bestemmingsplan, kan gedacht worden aan resultaten als een paragraaf 'veiligheid' met algemene doelstellingen over een te bereiken veiligheidsniveau.

Wie neemt de regie in handen?

Het uitvoeren van een VER zal enige tijd en moeite kosten. Om iedereen ‘bij de les’ te houden, en de VER niet te laten verwateren is het noodzakelijk dat iemand de regie op zich neemt en er een ‘trekker’ voor het uitvoeren van de VER optreedt. Deze ‘trekker’ waakt over de voortgang van het proces, neemt beslissingen over het vervolg van het project, en moet knopen door kunnen hakken. Bij de start van het proces moet zo’n trekker worden aangewezen.

Dit betekent niet dat deze ‘trekker’ het voor het zeggen heeft bij het uitvoeren van de VER. Integendeel, het betrekken van de belanghebbende partijen vormt de basis voor de VER. Dat blijkt al uit de eerste module (startnotitie) waarin de partners afspraken maken over een gezamenlijk veiligheidsdoel. Iedereen heeft daarbij zijn eigen verantwoordelijkheden.

Gezien de specifieke verantwoordelijkheden van het gemeentebestuur* zal de gemeente in veel gevallen als ‘trekker’ voor de VER fungeren:

- De verantwoordelijkheid voor de ruimtelijke ontwikkeling en het bouwen ligt in eerste instantie bij de gemeente. Afspraken gemaakt in het kader van de VER, geaccordeerd door het gemeentebestuur, hebben derhalve grotere kans van slagen.
- De verantwoordelijkheid voor openbare orde en veiligheid ligt grotendeels bij de gemeente, evenals de handhaving daarvan in de beheerfase. De gemeente is daarom bij uitstek een belangenbehartiger van de veiligheid en staat bovendien sterk bij het stellen van extra veiligheidseisen richting bouwers en projectontwikkelaars.
- De gemeente heeft zowel in de voorbereiding als in de uitvoering van bouwprojecten taken en zit daarom vaak als een ‘spin in het web’. De gemeente heeft vaak zicht op de capaciteiten van betrokken partijen bij de uitvoering van afspraken, en kan waar nodig bemiddelen.

---

* Gemakshalve wordt hier alleen het gemeentebestuur genoemd. In andere gevallen kan de provinciale overheid de regie in handen nemen (structuurplan, locatiekeuze van een industrieterrein, etc.). Ook andere rolverdelingen zijn mogelijk, bijvoorbeeld in de sfeer van publiek-private samenwerking.

Wie voert de VER uit?

Bij het uitvoeren van de VER kan een groot aantal mensen en disciplines betrokken zijn. Er wordt daarom gewerkt met een multidisciplinaire werkgroep waarin zowel de belangenbehartigers van veiligheid vertegenwoordigd zijn, als de meer traditionele partners bij het bouw- en ontwerp proces, zoals de projectontwikkelaar, de architect, de stedenbouwers, de woningcorporaties, etc.

Ook is het belangrijk de toekomstige en/of huidige gebruikers bij de VER te betrekken, hetzij als lid van de werkgroep, hetzij in de vorm van bijvoorbeeld speciale bijeenkomsten, individuele consultaties of enquêtes. Het gaat dan om bewoners, gebruikers van winkelcentra of kantoren, ondernemers, etc.

Over het algemeen zullen bij elke VER de verschillende hulpdiensten standaard betrokken moeten worden. Daarnaast zijn er instellingen die, afhankelijk van het soort project, een rol kunnen spelen.

In de eerste module van de VER (de startnotitie) wordt uitgebreid stilgestaan bij het samenstellen van de werkgroep. Voor dit moment kan geconstateerd worden dat, naast het overtuigen en meekrijgen van de overheid, de meerwaarde van de VER ook ligt in het bijeen brengen van de juiste partijen.

Om welke veiligheidsrisico's gaat het?

Met de VER krijg je een duidelijk overzicht van alle mogelijke risico's die in het project een rol (kunnen) spelen.

De VER is daarmee een instrument ten behoeve van de integrale veiligheid. Integraal betekent dat aan alle vormen van (on)veiligheid aandacht wordt gegeven.

Het gaat dan om:

- criminaliteit, zoals inbraak, diefstal, geweldsdelicten, vernieling en brandstichting,
- hinder, overlast en verloedering,
- onveiligheidsgevoelens bij bezoekers, werknemers, bewoners,
- brand,
- blootstelling aan gifgassen of rook,
- explosies door onder andere terrorisme, gaslek of kortsluiting,
- verstoringen van de openbare orde, zoals rellen, gijzeling en sabotage, waardoor paniek ontstaat,
- natuurgeweld,
- verkeers- en transportongevallen.

Met behulp van de VER worden de verschillende soorten veiligheidsrisico's met elkaar vergeleken en tegen elkaar afgewogen. Soms is er niet genoeg budget om alle denkbare veiligheidsmaatregelen te nemen, soms zijn de maatregelen tegenstrijdig. De politie bijvoorbeeld wil een gebouw zo gesloten mogelijk ontwerpen, zodat alle in- en uitgangen overzichtelijk en goed te bewaken zijn. De brandweer daarentegen wil een gebouw zo open mogelijk ontwerpen, zodat iedereen in geval van nood zo snel mogelijk het gebouw kan verlaten.

De VER biedt geen kant en klare oplossingen voor dergelijke problemen, maar helpt wel bij het op tafel krijgen van de eventueel tegenstrijdige belangen en bij het zoeken naar gezamenlijke oplossingen.

Integraal betekent ook een integrale afweging tussen veiligheid en andere belangen als milieu, economische, financiële en/of sociale belangen. Niet altijd kan aan veiligheid prioriteit worden gegeven, maar zijn andere aspecten belangrijker. Bij de aanleg van een spoorlijn kan soms gekozen worden voor een tunnel met bijbehorende risico's om het landschap te sparen, of om de bestaande bebouwing te kunnen handhaven. In de VER wordt ook gekeken naar de kosten die pas (veel) later in de beheerfase gemaakt moeten worden. Een 'onveilig' ontwerp, dat na realisatie opeens om extra veiligheidsmaatregelen vraagt, drukt jaar in jaar uit op de begroting van publieke instanties en/of van particulieren, in de vorm van hogere verzekeringspremies, inschakelen van beveiligingsbureaus, etc.

In ieder geval wordt met de VER een expliciete belangenafweging gemaakt, waarbij de eisen die vanuit het veiligheidsbelang worden gesteld soms wel en soms niet gehonoreerd worden. Ook als veiligheidseisen niet gehonoreerd kunnen worden, heeft de VER zijn nut bewezen: de discussie is gevoerd en de voor- en tegenargumenten zijn bewust afgewogen.

De meerwaarde van de VER ligt dan vooral in het transparant maken van het besluitvormingsproces, waardoor zonodig de legitimering achteraf eenvoudiger wordt: "de partijen hebben hun verantwoordelijkheid genomen, en dit is het resultaat".

Hoe is de VER opgebouwd?

De VER bestaat uit een aantal activiteiten gekoppeld aan het plannings- en bouwproces. De VER beperkt zich derhalve niet tot een éénmalige activiteit of het éénmalig opstellen van een rapport, maar de uitvoering ervan loopt mee gedurende het gehele plan, van het initiatief tot aan de realisatie.

De verschillende activiteiten zijn ondergebracht in vijf modules, elk gekoppeld aan een fase van het bouwproces (zie schema 1). Elke module wordt afgesloten met een rapportage aan het gemeentebestuur waarin de bevindingen worden vastgelegd. Deze momenten zijn belangrijke mijlpalen tijdens het uitvoeren van de VER. Op basis van de bevindingen en aanbevelingen van de werkgroep kan het gemeentebestuur inhoudelijke beslissingen nemen en een fiat geven aan de werkgroep voor de volgende fase in de VER of voor de afronding.

Om het opstellen van de rapportages te ondersteunen, is er voor elke module een *format* opgesteld. Een format is een soort vragenlijst of checklist met behulp waarvan snel een overzicht wordt verkregen van de benodigde informatie.

Ingevuld vormt een format een onderdeel van de rapportage. De formats zijn als bijlagen van de ze handleiding opgenomen. Uiteraard is de werkgroep vrij om in de rapportages ook andere informatie op te nemen die gebruikt is bij de besluitvorming, bijvoorbeeld een onderzoeksrapport over specifieke veiligheidsrisico's of veiligheidsmaatregelen, of een afwijkende mening van een deelnemende partij.

In deze handleiding zullen alle modules met bijbehorende activiteiten uitvoerig worden beschreven. Samengevat houden de modules en de belangrijkste activiteiten het volgende in:

MODULE 1: STARTNOTITIE

Op verzoek van het gemeentebestuur wordt een startnotitie opgesteld waarin onder meer informatie staat over het project, de betrokken partijen, de veiligheidsdoelen, de werkgroep die de VER gaat uitvoeren en de VER-modules die doorlopen gaan worden. De startnotitie wordt ondertekend door de gemeente, de initiatiefnemer(s) en eventuele andere partijen.

MODULE 2: VEILIGHEIDSSCAN

De werkgroep begint haar taak met het inventariseren van zoveel mogelijk risico's die het project met zich mee kan brengen. Tevens onderzoekt zij vanuit het oogpunt van veiligheid de relatie tussen het nieuwe project en de omgeving. Tenslotte worden de risico's geprioriteerd.

MODULE 3: ALTERNATIEVEN

De werkgroep doet een aantal alternatieve voorstellen die een oplossing bieden voor de belangrijkste risico's. Het meest veiligheidsvriendelijke alternatief (MVA) is daar één van. De werkgroep voert, indien gewenst en mogelijk, voor elk opgesteld alternatief een globale kosten-batenanalyse uit. Vervolgens wordt door de werkgroep het 'voorkeursalternatief' (VA) geselecteerd. Eventuele risico's die niet in het alternatief zijn afgedekt, worden geëxpliciteerd.

MODULE 4: MAATREGELLEN

In module 4 werkt de werkgroep het geselecteerde alternatief verder uit in concrete maatregelen. De werkgroep geeft daarnaast aan welke risico's niet in het aangepaste ontwerp zijn afgedekt en dus andere maatregelen vergen in de beheerfase. Tenslotte voert de werkgroep een toets uit of aan de oorspronkelijke doelstelling en uitgangspunten is voldaan.

MODULE 5: IMPLEMENTATIE

De werkgroep of een vooraf aangewezen vertegenwoordiger, bewaakt de uitvoering van de gemaakte afspraken ten aanzien van veiligheid. Periodiek wordt een rapportage opgesteld.

Schema 1: De VER en het bouwproces

Bouwproces-fases		VER-modules	Betrokken partijen	Hoofdactiviteit
initiatiefase	1	startnotitie	gemeente bestuur en initiatiefnemer	<ul style="list-style-type: none"> • beschrijven van het bouwplan en betrokkenen; • formuleren van veiligheidsdoelen; • vaststellen welke VER-modules worden doorlopen • samenstellen werkgroep VER; • ondertekenen van startnotitie.
"nut en noodzaak"-fase/ Programma van Eisen	2	veiligheids-scan	werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • vaststellen van de risico's • prioritering van de belangrijkste risico's. • opstellen rapportage.
overlegmoment			gemeente bestuur	<ul style="list-style-type: none"> • nemen voortgangsbesluit
ontwerpfase	3	alternatieven	werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • bepalen wat te doen met gesignaleerde risico's • uitwerken alternatieven • toetsen doelstellingen startnotitie • selecteren voorkeursalternatief • aangeven van restrisico's • opstellen (eind)rapportage
overlegmoment			gemeente bestuur	<ul style="list-style-type: none"> • nemen voortgangsbesluit
definitief ontwerp/ bestekfase	4	maatregelen	werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • uitwerken maatregelen in het ontwerp • sluiten compromis over strijdige maatregelen • aangeven restrisico's • toetsen doelstellingen startnotitie • afspraken over bewaking van de uitvoering • opstellen (eind)rapportage
overlegmoment			gemeente bestuur	<ul style="list-style-type: none"> • nemen voortgangsbesluit
realisatiefase	5	implementatie	werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • bewaken uitvoering gemaakte afspraken • opstellen (eind)rapportage
overlegmoment			gemeente bestuur	<ul style="list-style-type: none"> • goedkeuren eindrapportage

MODULE 1: STARTNOTITIE

Het doel van deze eerste VER-module is het vastleggen van een intentie: de wens om samen met de belangrijkste betrokkenen de veiligheidsrisico's in een plan serieus onder ogen te zien en te bekijken of er oplossingen voor gevonden kunnen worden.

De startnotitie kan het best vergeleken worden met het afsluiten van een convenant of een 'gentlemen-agreement' waarin betrokken partijen afspraken vastleggen. In de startnotitie voor de VER leggen de initiatiefnemers en het gemeentebestuur afspraken vast over het uitvoeren van de VER en wat ze daarmee willen bereiken aan de hand van het formuleren van veiligheidsdoelen. Ondertekening ervan impliceert dat de partijen verklaren zich in het verdere proces te committeren aan de geformuleerde veiligheidsdoelen, de uitkomsten van de VER en de gemaakte afspraken.

Uitvoeren van de VER is dus wel vrijwillig, maar niet vrijblijvend.

In de praktijk zal de startnotitie meestal op verzoek van de gemeente of provinciale overheid worden opgesteld. De inhoud wordt uiteraard vastgesteld in onderling overleg tussen initiatiefnemer en gemeente. Wel is het handig om de uitvoering van module 1 in handen te leggen van (een vertegenwoordiger van) een gemeentelijke dienst, en deze persoon een functie te geven bij het vervolg van de VER, bijvoorbeeld als secretaris van de op te richten werkgroep.

In het schema worden vier acties opgesomd, die tezamen de ingrediënten vormen voor de startnotitie. De vijfde actie, het ondertekenen ervan, vormt het uiteindelijke resultaat van deze module. Het betreft vijf essentiële acties, die allen doorlopen dienen te worden. Het format "Startnotitie", opgenomen in de bijlage, kunt u als hulpmiddel gebruiken.

Schema 2

Bouwproces-fase		VER-module	Betrokken partijen	Acties
Initiatieffase	1	startnotitie	Gemeente bestuur en initiatiefnemer	<ul style="list-style-type: none"> • beschrijven van het bouwplan en betrokkenen; • formuleren van veiligheidsdoelen; • vaststellen welke VER modules doorlopen worden; • samenstelling werkgroep VER; • ondertekenen van startnotitie.

Beschrijven van het bouwplan en betrokkenen.

In de startnotie wordt een beschrijving gegeven van het plan waarvoor de VER wordt uitgevoerd. Je beschrijft de plaats, de aard en de omvang van het bouwplan, wie de betrokkenen zijn en welke rol zij hebben.

Formuleren van veiligheidsdoelen.

Het is belangrijk om al bij de start aan te geven welke gezamenlijke veiligheidsdoelen zullen worden nagestreefd.

Probeer zo mogelijk te kwantificeren, en gebruik termen als ‘gestreefd wordt naar een reductie van 20% van de inbraken’ of ‘50% minder verkeersongevallen’ bij het opstellen van een verkeerscirculatieplan.

Als dat niet kan, maak dan gebruik van formuleringen als ‘er mag geen nieuwe onveiligheid ontstaan’ of ‘de huidige overlast moet gereduceerd worden tot een door de gebruikers acceptabel niveau’, etc.

Vaststellen welke VER modules worden uitgevoerd.

In de startnotie wordt aangegeven welke modules doorlopen zullen worden en wanneer de eindrapportage wordt opgesteld, zodat alle partijen weten waar ze aan beginnen. Over het algemeen is het aan te raden alle modules te doorlopen, maar een ‘minimumvariant’ -in de vorm van het uitvoeren van module 1, 2 en 3- is ook denkbaar.

Bijvoorbeeld bij zeer globale strategische plannen die niet tot daadwerkelijke bouwactiviteiten leiden, heeft module 4 geen toegevoegde waarde. Als module 4 niet wordt uitgevoerd is het wel raadzaam om vast te leggen dat het te formuleren alternatief in module 3 zo nauwkeurig mogelijk wordt uitgewerkt.

Ook module 5, het bewaken van de uitvoering, moet bij zeer globale plannen als optioneel worden beschouwd.

Op het moment dat er in het kader van het betreffende strategisch plan inrichtingsplannen worden opgesteld die wel (op termijn) zullen leiden tot bouwactiviteiten, dient daarvoor opnieuw een VER gestart te worden, en zullen de modules 4 en 5 wel weer essentieel zijn.

Samenstellen van de werkgroep.

Bij het uitvoeren van de VER kan een groot aantal mensen en disciplines betrokken zijn. Er wordt daarom gewerkt met een multidisciplinaire werkgroep waarin zowel de belangenbehartigers van veiligheid vertegenwoordigd zijn, als de meer traditionele partners bij het bouw- en ontwerp proces, zoals de projectontwikkelaar, de architect, de stedenbouwers, de woningcorporaties, etc.

Zoals gezegd zullen ook de toekomstige en/of huidige gebruikers bij de VER betrokken moeten worden, hetzij als lid van de werkgroep, hetzij in de vorm van bijvoorbeeld speciale bijeenkomsten, individuele consultaties of enquêtes.

Over het algemeen zullen bij elke VER de verschillende hulpdiensten standaard betrokken moeten worden. Daarnaast zijn er instellingen die, afhankelijk van het soort project, een rol kunnen spelen. Hieronder volgt een (niet compleet) overzicht van allerlei mogelijke betrokken partijen:

- de initiatiefnemers (standaard in werkgroep vertegenwoordigd): bijvoorbeeld projectontwikkelaars, woningcorporaties, institutionele beleggers, het particuliere bedrijfsleven, Rijksgebouwendienst, etc.,
- de hulpdiensten (idem): politie, brandweer, GG&GD,
- gemeentelijke veiligheidscoördinatoren (idem),
- overige betrokken gemeentelijke diensten als volkshuisvesting, stadsontwikkeling, milieu, verkeer, welzijn, etc.,
- inhoudelijk deskundigen als stedenbouwers, planologen, architecten, bouwprojectmanagers, aannemers, raadgevende ingenieurs en externe adviseurs, bouwtechnici, veiligheidsdeskundigen; verkeerskundigen, milieukundigen, criminologen, welzijnswerkers, etc.,
- huidige en nieuwe gebruikers als bewoners, ondernemers en winkeliers, belangengroeperingen als verkeersveiligheidsorganisaties,
- overige betrokkenen als bijvoorbeeld vervoermaatschappijen, nutsbedrijven, etc.

In de startnotitie wordt ook aangegeven welke taak de werkgroep krijgt, welke inzet verwacht wordt van de verschillende werkgroepleden en in hoeverre zij gemachtigd worden door de organisatie die zij vertegenwoordigen (het mandaat). De werkgroep moet kunnen beschikken over uitvoeringsbudget, en over de planning van het bouwplan om zo de eigen werkzaamheden te kunnen plannen. De werkgroep moet ook een voorzitter krijgen. De voorkeur gaat daarbij uit naar óf een onafhankelijk voorzitter, of een voorzitter die een veiligheidsbelang behartigt, maar de capaciteit heeft om breder te kijken dan zijn 'eigen belang'.

Ondertekenen van de startnotitie

Liefst in een speciaal belegde bijeenkomst waarbij de werkgroepleden, de initiatiefnemer en het gemeentebestuur aanwezig zijn, wordt de startnotitie ondertekend. Geef de bijeenkomst een openbaar karakter: stel een persbericht op en nodig (lokale) pers en publiek uit.

MODULE 2: VEILIGHEIDSSCAN

Deze module betekent de eerste concrete taak voor de opgerichte VER-werkgroep. Het doel van deze module is het beschrijven van de veiligheidsrisico's en wat de ernst van de gevolgen zou kunnen zijn.

Het resultaat van deze module is een rapportage waarin de veiligheidsrisico's van het plan op een overzichtelijke wijze in beeld zijn gebracht en geprioriteerd worden. Bij de rapportage hoort ook een overzicht van de betrokken partijen, en de mate waarin men instemt met de in de rapportage vermelde veiligheidsrisico's en hun prioritering.

Schema 3

Bouwproces-fase		VER-module	Betrokken partij	Acties
"nut en noodzaak"-fase/ Programma van Eisen	2	Veiligheidsscan	werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • vaststellen van de risico's • prioritering van de risico's. • opstellen rapportage n.a.v. het invullen van de format.

Vaststellen van de risico's.

Streef bij de inventarisatie van de risico's naar volledigheid, door *alle* vormen van veiligheid onder te loep te nemen. Later kan door het stellen van prioriteiten een waarde worden gegeven aan de verschillende risico's en kunnen minder belangrijke vormen alsnog worden geschrapt.

Het format 'Veiligheidsscan' is behulpzaam bij de inventarisatie. Er wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten risico's:

- risico's die veel voorkomen (grote kans), maar waarvan de gevolgen over het algemeen niet heel ernstig of grootschalig zijn. Deze risico's vallen onder de noemer criminaliteit en (sociale) veiligheid.
- risico's die niet zo vaak voorkomen, maar die als ze voorkomen zeer ernstige gevolgen (kunnen) hebben. Het gaat daarbij om branden, rampen en externe veiligheid.

Streef ook naar volledigheid door het plan niet geïsoleerd te bekijken, maar in samenhang met de huidige inrichting of het huidige gebruik van het gebied. Bekijk tevens de (directe) omgeving waarin het plan gerealiseerd moet gaan worden. Een te geïsoleerde benadering van het plan kan leiden tot het vergeten van veiligheidsrisico's. Als hulpmiddel worden in het format 'veiligheidsscan' steeds vier vragen gesteld:

- Het nieuwe: welke veiligheidsrisico's ontstaan door de uitvoering van het plan?
- Wat blijft: welke veiligheidsrisico's zijn er verbonden aan datgene dat er nu al is en dat in de nieuwe situatie blijft staan?

- Dat wat verdwijnt: welke veiligheidsrisico's zijn er verbonden aan het verdwijnen van bepaalde gebouwen, objecten, plekken of functies?
- De omgeving: welke veiligheidsrisico's kunnen voortkomen uit de omgeving van het plangebied en/of de relatie tussen de omgeving en het plangebied?

De werkgroep kan bij uitvoering van de veiligheidsscan gebruik maken van veel bestaand materiaal, zoals bijvoorbeeld politiecijfers, brandstatistieken, slachtofferenquêtes, bevolkingsonderzoek, ongevalstatistieken e.d.

De werkgroepleden dienen, elk voor het eigen terrein, de benodigde informatie aan te leveren.

Breng per soort veiligheidsrisico de betrokken partij in beeld. Dit is van belang om te kijken of alle betrokken partijen deelnemen aan de werkgroep. Mocht blijken dat belangrijke partijen nog geen deel uit maken van de werkgroep, dan is dit het moment om deze alsnog uit te nodigen.

Prioritering

Als de veiligheidsrisico's op een rijtje zijn gezet, verdient het aanbeveling prioriteiten aan te brengen. Het format 'veiligheidsscan' biedt daartoe de mogelijkheid. Om tot goed onderbouwde prioriteiten te komen, blijkt het meestal noodzakelijk om een onderzoek uit te (laten) voeren om de ernst van risico's vast te stellen.

Bij het vaststellen van de prioriteiten dient vanzelfsprekend rekening te worden gehouden met het bestaande nationale en/of gemeentelijke beleid en eventueel van toepassing zijnde normering.

Niet iedereen zal dezelfde prioriteit (willen) toekennen aan de gevonden risico's. Het is van belang hier zoveel mogelijk consensus over te bereiken, lukt dan niet dan moeten de verschillen expliciet worden vermeld in de rapportage.

Opstellen rapportage

Het ingevulde format 'veiligheidsscan' vormt de basis voor de eerste rapportage van de werkgroep, die besproken zal worden met het gemeentebestuur.

Het is aan te bevelen om de afspraken gemaakt in de startnotitie er bij te nemen: moet de globale beschrijving van de problematiek worden aangepast of aangescherpt, is het overzicht van de betrokkenen volledig of moet naar aanleiding van de veiligheidsscan de samenstelling van werkgroep worden aangepast?

Besluit de rapportage met enkele punten waarover een beslissing moet worden genomen, zodat helder wordt wat het vertrekpunt is voor module 3.

Bijvoorbeeld: onderschrijft het gemeentebestuur de inventarisatie van de risico's? en: 'onderschrijft men de aangegeven prioriteiten' en 'onderschrijft men dat voor al deze prioriteiten oplossingen gevonden moeten worden?'

MODULE 3: ALTERNATIEVEN

Het doel van de derde VER-module is om diverse ideeën voor oplossingen op tafel te krijgen, om te komen tot een meer veiligheidsvriendelijk ontwerp. Terwijl in de vorige module de zwartkijkers zich mochten – en moesten – uitleven, is het nu de beurt aan de creatieve oplossers. Het gaat hierbij om oplossingen om de risico's te reduceren zoals die in module 2 zijn vastgelegd. De afspraken gemaakt naar aanleiding van module 2 vormen de opdracht en de legitimatie voor de VER werkgroep.

En, stond in module 2 de analyse centraal, in module 3 gaat het steeds meer om het onderhandelen met elkaar en andere belanghebbenden. Het heeft geen zin om het gemeentebestuur een alternatief voor te leggen dat in de praktijk niet uitvoerbaar is, hetzij omdat het te duur is, hetzij omdat er grote weerstand tegen bestaat.

Schema 4

Bouwproces-fase		VER-module	Betrokken partij	Acties
ontwerpfase	3	alternatieven	Werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • bepalen wat te doen met de gesignaleerde risico's • uitwerken alternatieven • toetsen doelstellingen startnotitie • selecteren voorkeursalternatief. • aangeven restrisico's • opstellen (eind)rapportage

Bepalen wat te doen met de gesignaleerde risico's

In de werkgroep legt men allereerst de risico's op tafel zoals die uit de veiligheidsscan volgden, in het bijzonder de risico's die in module 2 een hoge prioriteit kregen.

Het verdient aanbeveling om ook naar de lager geprioriteerde risico's te kijken. Vaak komt men namelijk tot oplossingen voor meerdere risico's tegelijk.

Bij elk risico dient de werkgroep zich de vraag te stellen wat er aan te doen zou zijn. In de praktijk blijkt een groot scala aan risico reducerende oplossingen beschikbaar te zijn van planologische, stedenbouwkundige, bouwtechnische, civieltechnische en organisatorische aard.

Om over een groot reservoir aan oplossingen te kunnen beschikken, kan de werkgroep zich laten ondersteunen door creatieve deskundigen en/of onderzoeksgevens raadplegen.

Aangeven van de restrisico's

Het is belangrijk om aan te geven welke risico's *niet* worden afgedekt.

Deze restrisico's kunnen bijna altijd 'opgevangen' worden in de beheerfase. Door de inzet van bijvoorbeeld veel meer politie, brandweer en ambulancediensten, of door het inhuren van extra manbewaking, hulpverleners en controleurs kunnen de ingebouwde veiligheidsfouten en –zwakheden van een plan of ontwerp over het algemeen in het beheer goed gecompenseerd worden.

Probeer dergelijke 'oplossingen' echter te voorkomen: de kosten worden zo (meestal onbewust, maar soms ook willens en wetens) afgewenteld op de beheerders. Het zijn bovendien hoge kosten doordat ze jaar in jaar uit op de begroting drukken. Vaak zijn het ook niet de prettigste maatregelen.

Het aangeven van de restrisico's is daarom een belangrijk onderdeel van de VER: er wordt een transparante keuze gemaakt tussen ontwerpkosten en kosten in het beheer.

Uitwerken alternatieven

De volgende stap is dat de werkgroep de ter tafel gekomen oplossingen combineert tot een samenhangend geheel: het alternatief. Uitgangspunt hierbij vormt het doel, of doelen, geformuleerd in de startnotitie.

In het format "Alternatieven" is het basisstramien voor het opzetten van alternatieven opgenomen.

De werkgroep werkt minimaal twee alternatieven uit en maximaal vier of vijf. De alternatieven kunnen variëren op wezenlijke punten als functies en locatie, maar zullen minimaal variaties in uitvoering opleveren.

Een goede set alternatieven is bijvoorbeeld het volgende viertal:

- Alternatief 0: dit alternatief geeft aan hoe het plangebied er bij komt te liggen als het plan wordt uitgevoerd zonder dat er (extra) veiligheidsverhogende maatregelen genomen worden. Dit alternatief is eenvoudig af te leiden uit de discussies die gevoerd werden aan de hand van module 2. ("als we niks doen, dan ...").
- Het Meest Veilige Alternatief (MVA): dit is het alternatief dat over de gehele linie het best scoort wat betreft voorkómen en/of reduceren van risico's. Voor alle risico's wordt een oplossing gevonden en de restrisico's zijn geminimaliseerd.
- Alternatief met restrisico's: in dit alternatief wordt een nog acceptabel veiligheidsniveau gerealiseerd, maar worden niet alle risico's opgelost zoals in het MVA; het alternatief heeft echter weer een aantal andere voordelen (goedkoper, meer allure, andere dichtheden, meer dit of meer dat, etc.).
- Dito (met weer andere restrisico's en andere voordelen).

Toetsen aan doelstellingen startnotitie

Terugkoppeling met wat ook weer het vertrekpunt was voor de VER verdient aparte aandacht. Elk alternatief zal een beschrijving moeten bevatten of -en in welke mate- het voldoet aan de doelstellingen uit de startnotitie. Het kan gezien worden als een eerste stap naar het selecteren van één van de alternatieven.

In deze fase van het project, waarin de plannen concretere vormen hebben aangenomen, is het uiteraard ook mogelijk om de doelstellingen in de startnotitie gedetailleerder in te vullen.

Selecteren Voorkeursalternatief (VA).

Zoals gezegd moet het Voorkeursalternatief een haalbaar en een te realiseren alternatief zijn, waarin de betrokkenen zich kunnen vinden.

Een hulpmiddel bij de selectie is een kosten-batenanalyse. Het beste is om een kosten-batenanalyse zo integraal mogelijk uit te voeren, omdat er meerdere belangen een rol spelen dan veiligheid. Kijk daarom bij het beschrijven van de 'kosten' en 'baten' ook naar andere doelen in het beleid van de gemeente. Als één van de twee alternatieven met restrisico's beter scoort op andere gemeentelijke doelstellingen is dat een extra winstpunt. Bijvoorbeeld het alternatief dat het gebruik van het openbaar vervoer in de gemeente bevordert, of een alternatief dat voldoet aan de gemeentelijke doelstellingen van het ontwikkelen van een aantrekkelijk vestigingsklimaat, moet bij een kosten-batenanalyse hoger scoren.

Komt de werkgroep er op een gegeven moment niet uit en kan niet één alternatief worden gekozen, houd dan niet persé vast aan de opgestelde alternatieven, maar probeer met enkele aanpassingen wel overeenstemming te bereiken.

Mocht dat ook niet lukken, geef dan in de rapportage aan wie welk alternatief de beste oplossing vindt.

Opstellen (eind)rapportage.

In de rapportage komen de volgende punten aan de orde:

- een overzicht van de alternatieven, inzicht in de uiteindelijke afweging en de argumenten daarbij
- een overzicht van de restrisico's
- een procesrapportage over de rol van partijen in de keuze van het alternatief.

Na afronding van module 3 kan in een geval van een zeer globale, strategische VER de eindrapportage worden opgesteld. Onder eindrapportage wordt verstaan een overzicht van alle activiteiten en beslissingen, waarbij de startnotitie en de rapportage's die per module zijn opgesteld de basis vormen.

MODULE 4: MAATREGELLEN

Het doel van deze vierde module is om het gekozen alternatief uit te werken in maatregelen die in de vorm van afspraken met – en tussen – de betrokken partijen vastgelegd kunnen worden. Het resultaat is een pakket van maatregelen dat door de betrokkenen wordt onderschreven, en een overzicht van restructurering's die wellicht in de gebruiksfase extra aandacht vragen.

Zoals gezegd is het ook een optie om voor zeer globale plannen module 4 over te slaan als dat vooraf in de startnotitie is opgenomen.

Schema 5

Bouwproces-fase		VER-module	Betrokken partij	Acties
definitief ontwerp/ bestekfase	4	maatregelen	werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • uitwerken maatregelen in het ontwerp • sluiten compromis over strijdige maatregelen • aangeven restructurering's • toetsen doelstelling startnotitie • afspraken over bewaking van de uitvoering • opstellen (eind)rapportage

Uitwerken maatregelen in het ontwerp.

Elke partij gaat nu aan de slag om de 'eigen' onderdelen van het gekozen alternatief uit te werken en door te rekenen. Over het algemeen kan gezegd worden dat module 4 bij inrichtingsplannen kan gaan tot de kleinste details. Bij een VER voor een strategisch plan heeft module 4 een ander karakter, en kan volstaan worden met globalere afspraken. Het format "Maatregelen" geeft een overzicht van vragen die in module 4 gesteld en beantwoord zouden kunnen worden, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen een VER voor een strategisch plan en een VER voor een inrichtingsplan.

Sluiten compromis over strijdige maatregelen.

Het kan voorkomen dat bepaalde maatregelen tegenstrijdig zijn. Het is de taak van de werkgroep om hierover compromissen te sluiten, zodat zo veel mogelijk aan de vastgestelde veiligheidsdoelen uit de startnotitie wordt voldaan.

Daarbij moet je niet uit het oog verliezen dat intensief overleg hierover soms onvermijdelijk is, omdat het vaak gaat om dure veiligheidsvoorzieningen. Belangrijk is dat alle leden een duidelijk mandaat hebben en dat hun speelruimte bekend is.

Aangeven restrictio's.

Nadat het nagestreefde veiligheidsniveau is bereikt, worden ook nu de restrictio's preciezer in kaart gebracht, zodat het gemeentebestuur daarover een gerichte beslissing kan nemen.

Toetsen aan doelstellingen startnotitie.

Dit is opnieuw een moment om te toetsen of aan de oorspronkelijke doelstellingen en uitgangspunten uit de startnotitie is voldaan.

Afspraken over de bewaking van de uitvoering.

Ten slotte doet de werkgroep er verstandig aan de uitvoering van de afgesproken maatregelen te verankeren en te monitoren.

Dit is vooral wezenlijk als de volledige uitvoering een lange doorlooptijd heeft. De rol van de werkgroep in het vervolgtraject vraagt ook aandacht. Als het gaat om een uitvoeringsperiode van meerdere jaren is het des te belangrijker om daar heldere afspraken over te maken, daar het in stand houden van de werkgroep dan meestal niet haalbaar is. Te denken is aan het aanwijzen van één persoon of instantie die de werkgroep vertegenwoordigt.

Opstellen (eind)rapportage.

In deze module brengt de werkgroep een rapportage uit, met daarin opgenomen:

- Het pakket van maatregelen en de restrictio's.
- Daarnaast wordt concreet vastgelegd hoe, bijvoorbeeld via Bouw- en Woningtoezicht, het monitoren van de gemaakte afspraken plaatsvindt in het geval projectonderdelen op termijn worden uitgevoerd.
- De toekomstige rol van de werkgroep.
- Het verloop van het proces (de rol van partijen in de keuze van de maatregelen of, bij gebrek aan consensus, over de knelpunten).

MODULE 5: IMPLEMENTATIE

Het doel van deze vijfde VER-module is het monitoren van het daadwerkelijk nakomen van de gemaakte afspraken.

Schema 6

Bouwproces-fase		VER-module	Betrokken partij	Acties
realisatiefase	5	implementatie en/of eindrapportage	Werkgroep/ vertegenwoordiger werkgroep	<ul style="list-style-type: none"> • bewaken uitvoering gemaakte afspraken • opstellen (eind)rapportage

Bewaken uitvoering gemaakte afspraken.

Het karakter en de duur van module 5 zijn sterk afhankelijk van het plan waarvoor de VER is opgesteld. In principe beslaat module 5 de gehele periode van het daadwerkelijk bouwen.

De werkgroep, of een vooraf overeengekomen persoon, volgt de bouw en controleert periodiek of de afgesproken maatregelen ook daadwerkelijk uitgevoerd worden (zie format 'Implementatie').

Module 5 kan ook behulpzaam zijn bij strategische plannen die niet leiden tot concrete bouwactiviteiten. Ook de implementatie van 'tekentafel'-maatregelen kan enige tijd vergen en om monitoring vragen.

Afhankelijk van de in de startnotitie vastgelegde afspraken tussen gemeentebeheer en initiatiefnemer bekijkt men wat er gedaan kan worden bij eventuele afwijkingen van het plan.

Opstellen (eind)rapportage.

Bij de afronding van de implementatie rapporteert men over de bevindingen.

Zeker als de uitvoering lange tijd in beslag neemt, is het is ook mogelijk om periodiek verslag te doen van de bevindingen, hetzij aan de werkgroep, hetzij aan het gemeentebestuur.

BIJLAGEN: FORMATS

format 1: startnotitie

format 2: veiligheidsscan

format 3: alternatieven

format 4: maatregelen

format 5: implementatie

FORMAT 1: STARTNOTITIE VER

In de startnotitie dient de volgende informatie opgenomen te worden:

Algemeen:

- Naam gemeente, verantwoordelijke bestuurders:
- Naam initiatiefnemer(s), verantwoordelijke functionaris(sen):
- Overige betrokkenen inclusief rol en functie:
- Afbakening plangebied (omschrijving van het bouwplan: plaats, aard en omvang) en afbakening gebied waarvoor een VER zal worden uitgevoerd.

Veiligheid:

- Globale aanduiding van de mogelijke veiligheidsrisico's waar men bang voor is.
- De globale veiligheidsdoelen (eventueel afgeleid van het gemeentelijk veiligheidsbeleid) die men nastreeft voor het bouwplan en de omgeving.
- Geef eventueel aan dat de verdere uitwerking en detaillering van de veiligheidsrisico's en –doelen in de volgende modules plaatsvinden.

Organisatie:

- Deelnemers werkgroep (naam, functie, rol).
- Tijdsplanning.
- Budget.

Beschrijving VER:

- Geef aan welke modules worden uitgevoerd
- Geef bij elke module aan welke activiteiten zullen worden uitgevoerd en welke resultaten er aan het eind van elke module zijn behaald. Neem zoveel mogelijk de activiteiten over uit deze handleiding. Pas als het in de startnotitie wordt omschreven en ondertekend, is de VER voor een specifiek project vormgegeven.
- Geef aan wat de globale inhoud van de eindrapportage wordt.

Ondertekening:

- Werkgroepleden
- Bestuurder(s)
- Verantwoordelijke functionaris van de initiatiefnemer

FORMAT 2: VEILIGHEIDSSCAN

Dit format bestaat uit vier delen:

1. Een formulier waarop een eerste algemeen overzicht van de risico's gegeven kan worden. In de eerste kolom treft men een aantal risico's aan. De gebruiker kan dit overzicht van mogelijke risico's desgewenst indikken, uitbreiden met meer/andere risico's of (deels) detailleren door bijvoorbeeld een risico als 'criminaliteit' in onderdelen te splitsen. Wat men ook doet met de risico kolom, het is van belang om per risico de vraag te stellen of het desbetreffende risico zich kan voordoen als de bouwplannen in het plangebied verwerkelijkt zijn. De vierdeling die apart aandacht vraagt voor de nieuwbouw, datgene dat blijft, het verdwijnen van gebouwen/functies en tenslotte de relatie plangebied versus omgeving maakt het mogelijk om op ideeën te komen. Zo wordt nogal eens vergeten dat in een nieuwbouwplan ook oude elementen (met risico's) blijven bestaan – een kanaal, een spoorlijn- etc. Ook het verdwijnen van een gebouw/functie kan tot problemen leiden. Bijvoorbeeld een jongeren-speelplek die verdwijnt, kan een nieuw risico opleveren.
2. In het daarop volgende deel wordt de risicocategorie 'criminaliteit en (sociale) onveiligheid' nader uitgediept en gedetailleerd met behulp van een aantal risicofactoren.
3. Het derde deel geeft dezelfde uitdieping en detaillering, maar dan voor de categorie 'branden, rampen en externe veiligheid'.
4. Het vierde deel is het belangrijkste. Hierop geeft men een eindoordeel over de benoemde risico's. Vaak zal dit onderdeel pas na de benodigde discussies in de werkgroep en na eventueel nader onderzoek kunnen worden ingevuld:
  - In de linker kolom: de risico's die zich bij dit bouwplan /in dit plangebied zouden kunnen voordoen.
  - Daarachter geeft men met een getal tussen de 1 en de 10 de kans aan (10 zal zich heel vaak voordoen/ 1 komt niet/nauwelijks voor).
  - De kolom erachter geeft men op een zelfde manier een grove indicatie van de ernst van de gevolgen als het risico zich onverhoopt voordoet (10 zeer ernstig / 1 nauwelijks ernstig).
  - In de laatste kolom geeft de werkgroep als totaal een eindoordeel over de prioriteit (H= hoog, M = midden, L = laag).

(vervolg format 'Veiligheidsscan')

1. Overzicht risico's

RISICO	MOGELIJK DOET DIT RISICO ZICH VOOR BIJ (JA = X)				BETROK- KEN PAR- TIJEN
	HET NIEUWE DAT KOMT	DAT WAT BLIJFT	DAT WAT VER DWIJNT	IN RE LATIE TOT OMGE VING	
Criminaliteit en (sociale) onveiligheid					
Criminaliteit, zoals inbraak, diefstal, bedreiging, beroving, overval, vernieling, geweld en brandstichting					
Hinder, overlast en verloedering					
Onveiligheidsgevoel bij bezoekers, werknemers, bewoners, waardoor zij de locatie vermijden					
Brand, rampen en externe veiligheid					
Brand					
Blootstelling aan gifgassen of rook					
Explosie door onder andere terrorisme, gaslek of kortsluiting					
Verstoring van de openbare orde, zoals rellen, gijzeling en sabotage, waardoor paniek ontstaat					
Natuurgeweld					
Verkeers- en transportongevallen op toeleidende routes of binnen het project					

(vervolg format 'Veiligheidsscan')

2. Criminaliteit en (sociale) onveiligheid

HET ITEM	RISICO	BETROKKEN PARTIJEN
A Aanwezigheid potentiële daders	<ul style="list-style-type: none"> • er zijn dealers, daklozen, verslaafden, groepen jongeren te verwachten op of rond de locatie • de locatie kent voorzieningen, zoals opslag van waardevolle spullen, verkoop- of gebruikspunten van alcohol, informele slaapplekken voor dak- en thuislozen, die criminaliteit aantrekken 	
B Sociale controle, zichtbaarheid	<ul style="list-style-type: none"> • het project is onvoldoende overzichtelijk; zicht op potentiële risico's ontbreekt • op criminaliteitsgevoelige plekken is onvoldoende toezicht en (camera)beveiliging • informele toezichthouders (bewoners, winkelpersoneel) hebben geen goed overzicht, waardoor ze onvoldoende hulp kunnen verlenen 	
C Betrokkenheid/ verantwoordelijkheid	<ul style="list-style-type: none"> • in het ontwerp is beheer niet overal even duidelijk of eenvoudig te regelen • er is onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor het beheer van overgangszones: zones tussen gebieden die onder verschillende beheerders vallen 	
D Attractiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • binnenzijde noch buitenzijde van de locatie oogt aantrekkelijk en verzorgd • het uiterlijk motiveert gebruikers onvoldoende om de locatie heel en netjes te houden 	

<p>E Toegankelijkheid</p>	<ul style="list-style-type: none"> • publiek en bewoners kunnen zich onvoldoende oriënteren zonder bewegwijzering • voor potentieel onveilige routes ontbreken alternatieven • er zijn doorlopende routes • ruimtes met goederen die voor dieven en vanden interessant zijn, zijn toegankelijk voor hulpverleners • hulpverleners kunnen de locatie moeilijk bereiken; op sommige plekken zijn belemmeringen voor hulpverleners • gebruikers kunnen hulpverleners slecht oproepen/bereiken • risicovolle plaatsen in het project zijn onvoldoende toegankelijk 	
<p>F Potentieel doelwit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • er zijn kwetsbare personen of goederen aanwezig 	
<p>G Etc.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 	

3. Brand, rampen en externe veiligheid

RISICO	BETROKKEN PARTIJEN
Grote brand in een complex/gebied, waarbij grote aantallen personen gered of bevrijd moeten worden	
Grote brand op een industrieterrein in of rond het projectgebied, die grootschalige hulpverlening vraagt en waarbij personen moeten vluchten vanwege de dreiging van rook en gevaarlijke stoffen	
Ontsnapping van gevaarlijke stoffen op een industrieterrein in of rond de projectlocatie	
Grootschalig verkeers- of spoorwegongeval met vele slachtoffers, waarbij omvangrijke medische hulpverlening nodig is.	
Ontsnapping van gevaarlijke stoffen uit transport over nabijgelegen weg of spoor	
Bij massa-evenement of in grote publieksruimte, zoals zwembad, winkelcentrum en pretpark, breken rellen uit of ontstaat paniek; vluchtwegen kunnen publieksstroom niet aan, hulpverlening kan er niet bij	
Grootschalige overstromingen, door rivieren die buiten hun oevers treden of door lekkages	
Kwetsbaarheid project voor bijvoorbeeld aardbeving of (dreiging van) extreem slechte weersomstandigheden, zoals windhoos, extreme hitte of kou	
Grootschalige of langdurige uitval van nutsvoorzieningen of telefoonnet	

FORMAT 3: ALTERNATIEVEN

Om te komen tot effectieve, werkbare alternatieven moet een aantal "slagen" worden gemaakt met eerdere uitgangspunten, doelen en informatie:

0. Alternatieven

- Formuleer ten minste twee projectalternatieven, waarvan één er volledig op is gericht om het project zo veilig mogelijk te maken (MVA).

1. Projectdoel

- geef op basis van de startnotitie nog eens het doel van het project in enkele zinnen weer
- leg de relatie tussen het ontwikkelde alternatief en het doel
- bepaal de bijdrage van het alternatief

2. Veiligheidsdoelen

- breng weer in beeld wat de beoogde veiligheidsdoelen zijn
- leg de relatie tussen het ontwikkelde alternatief en de kwantitatieve en kwalitatieve veiligheidsdoelen
- bepaal de bijdrage

3. Veiligheidsscan

- laat per alternatief zien in hoeverre dat de bestaande en/of nieuwe veiligheidsrisico's, zoals beschreven in de veiligheidsscan, voorkomen worden en/of verminderen
- stel vast of over het geheel genomen een verbetering van de veiligheidssituatie optreedt (alternatieven hebben vaak verschillende effecten op hetzelfde veiligheidsdoel)
- probeer de alternatieven ten opzichte van elkaar te wegen (ondanks "appels en peren" vergelijking)

4. Kosten

- vergelijk de baten en kosten op het terrein van veiligheid indien in geld te waarden
- bepaal welk alternatief per saldo het meest voordelig is
- sluit de alternatieven uit waarvan al bij voorbaat vaststaat dat de kosten onevenredig zijn in verhouding tot het doel van het project.

5. Finale selectie

- bepaal op basis van 1- 4 het VoorkeursAlternatief (VA)
- betrek ook het overige (gemeentelijk) beleid bij de afweging.

6. Rapportage

Vragenlijst bij format 3:

In onderstaande lijst (die niet pretendeert uitputtend te zijn) zijn vragen weergegeven die kunnen helpen bij het uitwerken van alternatieven voor het voorgestelde project. In de vragenlijst is onderscheid gemaakt in de strategische VER en in de inrichtings VER.

Strategische VER

- Is de voorgestelde locatie de meest geschikte?
- Zijn alternatieve locaties aanwezig?
- Worden functies gescheiden of juist geïntegreerd?
- Wat is de globale relatie tussen de omgeving en het project?
- Hoe is deze relatie voor de alternatieve locaties?
- Is het plan voldoende mate flexibel gezien de lange doorlooptijd?
- In hoeverre laat het plan ruimte voor verdere vergelijking/uitwerking van verschillende ontwerpalternatieven in de toekomst?

Inrichtings VER

- Is de voorgestelde stedenbouwkundige indeling/uitwerking van het plan de meest geschikte?
- Welke aanpassingen aan het plan en openbare ruimte verhogen de veiligheid?
- Hoe is de directe relatie met de omgeving? Is het wenselijk de integratie van het plan in de bestaande situatie vanuit veiligheid te verbeteren?
- In hoeverre kunnen keuzes in de architectonische vormgeving worden beïnvloed?
- Hoe is het gesteld met de ontsluiting en bereikbaarheid? voor wie, wanneer en waar? is er voldoende sociale controle?
- Hoe zouden daders van criminaliteit/overlast zich in het plangebied bewegen (vergelijkbare denk simulaties zijn te doen vanuit de rol van slachtoffer, politiefunctaris, brandweer, etc.).

FORMAT 4: MAATREGELEN

Om te komen tot een gedetailleerde uitwerking van het in de vorige module geselecteerde alternatief, moeten diverse technische, fysieke, organisatorische en administratieve maatregelen worden uitgewerkt.

In onderstaande lijst (die niet pretendeert uitputtend te zijn) zijn vragen weergegeven die kunnen helpen bij het uitwerken van de maatregelen voor het alternatief.

In de vragenlijst is onderscheid gemaakt in een VER voor een strategisch plan en een VER voor een inrichtingsplan.

Strategische VER

- Is de functiescheiding afdoende gewaarborgd?
- Moet extra inzet van stadswachten, flatwachter, pleinwachter (etc) of beveiligers worden overwogen?
- Zijn de ontsluitingswegen van voldoende capaciteit?
- Is bereikbaarheid van de locatie, door bijvoorbeeld hulpverleners, gewaarborgd?
- Moeten nadere afspraken worden gemaakt over vervoersplannen?
- Is de locatie voldoende 'duurzaam veilig' ingericht?
- Zijn in het bestemmingsplan afdoende maatregelen getroffen om risicocontouren te beperken?

Inrichtings VER

- Zijn de verkeersremmende maatregelen (bijvoorbeeld rotondes, 30 km zone) voldoende?
- Moet een fysieke scheiding (hek, gracht) tussen het bouwproject en de bestaande situatie worden overwogen?
- Zijn vluchtroutes afdoende aanwezig? Hebben ze voldoende capaciteit?
- Is de detaillering van veiligheidsmaatregelen (sloten etc) ver genoeg doorgevoerd?
- Moeten aanvullende afspraken met buurtverenigingen worden gemaakt?
- Is er voldoende sociale controle?
- Is er voldoende overzicht en toezicht?
- Zijn er brandkranen aanwezig?

FORMAT 5: IMPLEMENTATIE

Dit format kan gebruikt worden om de voortgang van afspraken tijdens de realisatie van een bouwproject te bewaken. Dit format is dus alleen geschikt voor een inrichtings VER.

In de tabel kunnen de afspraken over maatregelen die zullen worden verwerkt in het bouwplan worden beschreven en kunnen knelpunten worden bijgehouden. Deze lijst kan dienen als een periodiek verslag van de voortgang van het implementeren van maatregelen.

Afspraak	Uitvoerende partij(en)	Voortgang in %	Is er een knelpunt ontstaan?

Colofon

Voor meer informatie over de VER of over ondersteuning bij het uitvoeren van de VER kan contact opgenomen worden met:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag:

Rosa Molenaar (rosa.molenaar@minbzk.nl)

Adri Voermans (adri.voermans@minbzk.nl)

Andre Griffioen (andre.griffioen@minbzk.nl)

Berenschot bv, Utrecht:

Jan-Hendrik Leopold (j.leopold@berenschot.com)

Van Dijk, van Soomeren en Partners, Amsterdam:

Paul van Soomeren (dsp@dsp-advies.nl)

Petra Reijnhoudt (dsp@dsp-advies.nl)

VNG Informatiepunt Lokale Veiligheid (www.ilv.nl en ilv@vng.nl)